

SİSTEM BİLİMİNİN ESASLARI... MERKEZİYETÇİLİK, ADEM-İ MERKEZİYETÇİLİK TARTIŞMALARI ÜZERİNE-1-

Münir Aktolga
Nisan 2015

Ali Bayramoğlu'nun dünkü yazısı çok önemliydi herkesin okumasını öneriyorum. Okuduysanız da bir kere daha okuyun, hem de altını çize çize!..

<http://www.marmarayelhaber.com/ali-bayramoglu/34001-secim-sonrasi>

Şu satırlar ona ait: "Özerklik ve özerklik fikri demokratik toplumlarda varoluşsal bir önkoşuldur. Siyasi alanın devlet karşısında, toplumsal alanın siyaset karşısında, düşüncenin her üçü karşısında özerk olması, olabilmesi bu tür toplumların "olmazsa olmaz" halleri, hatta özgürlük fikrinin ruhunu oluşturan "erdemleri"dir..."

... Devletin herkesten ve her şeyden önde, belirleyici "üstün değer" olması, siyasetin katılımı, talep-karar etkileşimini dışlayan bir tek yönlü eyleme, "devleti yönetme, denetleme ve hizmet eylemine" indirgenmesi, toplumun tek ve doğal kabul edilen bir değer sistemiyle statik olarak ele alınması bu hiyerarşinin kurucu öğeleridir..."

Bu yazı dizisinde ben de konuyu biraz daha açmak "devlet", "siyaset"- "siyasi alan", "merkeziyetçilik", "özerklik", "sivil toplum"- "toplumsal alan ve düşünce gibi kavramları toplumsal sistem gerçekliği zemininde karşılıklı ilişkileri içinde ele almak istiyorum.

İsterseniz önce-herzaman olduğu gibi!- büyük tabloyu çizerek işe başlayalım:

SİSTEM NEDİR?

Kendi aralarında bağlaşım-ilişki halinde olup, birbirlerinin varlık şartı olan; yani ancak bu bağlaşımın-ilişkinin sonucu olarak ki, birbirlerini yaratarak, birbirlerine göre bir varlığa sahip olabilen gerçekliklerin (ki bunları biz PARÇA ya da ELEMENT olarak tanımlıyoruz) meydana getirdiği bütüne bir SİSTEM denilir. (Daha geniş açıklamalar için "Sistem Teorisinin Esasları, Varoluşun Genel İzafiyet Teorisi-Herşeyin Teorisi" <http://www.aktolga.de/t4.pdf>)

SİSTEM: Parça ve elementlerden oluşan bir bütündür.

PARÇA: Sisteme ait bir grup elementten oluşan birliklerdir.

ELEMENT: Bir sistemin daha küçük alt kısımlara bölünemeyen temel birimleridir.

SİSTEM ÖRGÜTLÜ BİR BÜTÜNDÜR...

Bir sistemin daha küçük alt kısımlara bölünemeyen temel birimleri olan elementleri bir araya geliyorlar, "parça", ya da "organ" adını verdiğimiz alt grupları oluşturuyorlar. Bu alt grupların birlikteliği de bir bütün olarak sistem gerçekliğini oluşturuyor..

Ama, bu bir "örgüt" tanımı değil midir!

Elbette ki bir örgüt tanımıdır! Çünkü, bizim "sistem gerçekliği" diye tanımlamaya çalıştığımız şey bir örgüttür!

Peki örgüt nedir o zaman? Ve neden örgüt?

Her sistem (her örgüt), çevreden-dışardan gelen madde-enerjiyi-informasyonu değerlendirerek işleyebilmek için gerekli olan parçaların toplamı olan bir bütündür. Ve

bu işlevini yerine getirirken, getirebildiği sürece var olur. Çünkü, var olmak demek, çevreye uyum sağlayabilmek için, çevreden gelen etkileri kendi içinde değerlendirip işleyerek ona karşı bir cevap-bir tepki oluşturabilmek demektir. Madde-enerjinin-informasyonun her özgül var oluş biçimi (yani her sistem), dışardan gelen etkilere karşı bir tepki oluşturabilmek için gerekli olan örgütlenmeden ibarettir. Örgütlü olarak var olmanın gerekçesi, varlığını sürdürebilmek için gerekli olan tepkiyi-cevabı ancak bir örgüt olarak gerçekleştirebilmenin mümkün olmasıdır. Çünkü, çevrenin etkilerini değerlendirerek bunlara karşı bir reaksiyon oluşturabilmek için gerekli olan bilgiye ancak bir örgüt sahip olabilir. Bilgi, her durumda, bir örgütün parçaları-elementleri-üyeleri arasındaki ilişkilerle temsil edilerek kayıt altında tutulur.

O halde, “adem-i merkeziyetçilik” varoluşun “fıtratında” var!..

Bütünü oluşturan her alt grup, yani parça, sistemin dışardan gelen madde-enerjiyi-informasyonu kendi içindeki bilgiyi kullanarak işleme sürecinde belirli bir işte uzmanlaşmış bir organıdır. Bu organlar, kendi içlerinde, belirli bir görevi yerine getirmekle uzmanlaşmış elementlerden oluşurlar. Bir organın çıktısı, bütün bu elementlerin örgütlü kolektif faaliyetlerinin sonucu olurken, organların (parçaların) kolektif faaliyetleri de sistemin bütününe çıktısını oluşturur. Örgüt içinde örgüt yani! İşte evrensel var oluşun sırrı budur!

Örneğin, organizma örgütlü bir sistemdir. Organlarımız bu sistemin madde-enerji-informasyon işleme sürecinde uzmanlaşmış alt uzmanlık grupları-“parçaları”- iken, hücrelerimiz de, hem organizmamızın temel yapı taşlarıdır-“elementler”- hem de aynı zamanda, içinde buldukları organa göre, her biri belirli “gen açılım faaliyetine” sahip olan uzmanlaşmış unsurlardır. Organizmanın temel yapı taşları olarak hepsi de aynı DNA yapısına sahiptirler. Ama her birinin, içinde buldukları organa ve faaliyete göre “gen açılım örnekleri” farklıdır (“gen expression pattern”). Daha geniş açıklamalar için, “Çok Hücreli Bir Organizmada İnfomasyon İşleme Süreci ve Evrim” <http://www.aktolga.de/t2.pdf>

Başka bir örnek de toplumdur. Toplamlar da organizma gibi örgütlü bir bütündür-sistemdir. Bu bütünü-örgütün parçalarını ise toplumsal kurumlar oluştururlar. Sistemin elementleri de insanlardır. “Her insan, içinde yaşadığı toplumun bir ürünüdür” derken anlatılmak istenilen şey, tek tek insanların yaşam bilgilerinin sistemin bütününe ait bilgilerin bir parçası olduğunun altını çizmektir. İnsanlar, toplumda içinde buldukları yere ve işlevlerine göre, bu bilgi hazinesinden kendi paylarına düşen bilgileri kullanarak kendi kişiliklerini oluştururlar. (Aynen, bir hücrenin organizma içindeki yerine göre belirli bir “gen açılım örneğine” sahip olarak kendi kimliğini oluşturması gibi!..)

Tek kişilik örgüt-sistem olmaz!..

Öte yandan, bir örgütün-bir sistemin-oluşabilmesi için en azından iki parçaya ya da elemente (kişiye!) ihtiyaç vardır (bunları, rasgele semboller olarak A ve B şeklinde ifade edelim). Tek kişilik örgüt-sistem olmaz! Neden mi olmaz?..

Önce, iki kişi neden biraraya gelir onu görelim! Ortak bir amacı gerçekleştirmek değil midir amaç? O halde, ortak olan amacı gerçekleştirmek için görev bölümü yapmaya dayanıyor işin özü!.. Peki bir iş nasıl yapılır, bir amaca-hedefe nasıl ulaşılır ? Önce neyin-nasıl yapılacağına dair bir karar ve plan olması lazım ortada öyle değil mi; sonra da tabi sıra bunu hayata geçirmeye gelecektir. İşte size bütün örgütler için geçerli olan o evrensel görev bölümü!.. Demek mi, hangi türden olursa olsun bütün “görev bölümleri”, özünde, bir işin nasıl yapılacağıının belirlenerek sonra da bunun hayata geçirilmesine dayanıyor!..

İşte size varoluşun sırrı! Bu kadar basit! Adına ister “örgüt”, ister “sistem” deyin, bütün varlıklar (bütün varlıklar bir sistemdir, bütün sistemler ise bir örgüt!)

kendi içlerinde, son tahlilde, belirli bir fonksiyonun (varoluş fonksiyonunun) yerine getirilebilmesi için yapılan bir görev bölümümüyle birlikte gerçekleşiyorlar! Her durumda esas olan, madde-enerji-informasyon şeklinde dışardan-çevreden gelen bir etkinin sistemin-örgütün-kendi içinde sahip olduğu bilgi temeliyle değerlendirilerek işlenmesi ve sonra da buna karşı bir tepki- reaksiyon modeli oluşturarak, hazırlanan bu reaksiyon modelinin gerekli davranış biçimleri şeklinde hayata geçirilmesidir. Varoluşun amacı budur, bu fonksiyonun yerine getirilebilmesidir; görev bölümü denilen şey de zaten bunun için yapılır. Canlıların “yaşamı devam ettirebilme mücadelelerinin” esası da budur. Çünkü bu durumda da gene, varoluş fonksiyonunu yerine getirebilmek için yapılan bir görev bölümüne dayanmaktadır herşey. Bu iş yapılırken de varolunmuş olunuyor zaten!..

Peki neden en az iki elemente ihtiyaç duyuluyor bunun için, neden tek kişilik örgüt-sistem olmuyor? Neden “kendinde şey varlıklar”- “mutlak gerçeklikler” yoktur bu evrende?

1-Çevreden gelen etkileri-informasyonları değerlendirerek bunlara cevap verebilmek için bilgiye ihtiyaç vardır.

2-Bilgiye sahip olabilmek-kendi içinde belirli bir bilgiyi kayıt altında tutabilmek- için ise bir ilişki zemininde varolmak gerekir. Çünkü bilgi, ancak bir ilişkiyle temsil olunarak kayıt altında tutulabilir. İlişki olmadan bilgi de olmaz. En basit ilişki ise, ne türden olursa olsun, iki element-kişisi arasındaki bağıdır. Şöyle ifade edelim:

SİSTEM=A+B (aradaki o “+” işaretidir ki, A ile B arasındaki ilişkileri-bağı- ve bu ilişkilerle kayıt altında tutulan bilgiyi temsil eden de odur). Yani, her durumda, bir A ile bir B’yi, bir biçimde birbirine bağlayan-bu iki unsuru birbiriyle ilişki haline getiren- şeydir bilgi. Ortaya çıkan sonuca da bir sistem, ya da örgüt diyoruz biz. Çünkü bir sistem-örgüt olarak varolan her şey belirli bir bilgiyi temsil eden bir yapıdır...

Biraz açalım ve bir örnek verelim: Her durumda, çevrenin etkisine karşı belirli bir cevap oluşturabilmek (yani varolabilmek) için önce bu etkinin-mesajın ne olduğunun anlaşılması gerekir. Çünkü, ne anlama geldiğini bilemediğiniz bir etkiye-mesaja karşı tepki-cevap da oluşturamazsınız. Bu ise belirli bir bilgiyi gerektirir. Eğer Almanca yazılmış bir mektup aldıysanız, bu mektubu okuyabilmeniz için Almanca bilginizin olması gerekir. Bu bir!

Ama bu yetmez! Mesajı alıp onun içeriğini öğrendikten sonra, onu değerlendirerek ona karşı bir cevap oluşturulabilmeniz de gerekir. Fakat, bu da gene belirli bir bilgiyi zorunlu kılar. Dış dünyadan gelen mesajın içeriğini değerlendirerek ona karşı cevap oluşturabilmek için, bu konuda, ya da buna benzer konularda, daha önceden bir ön bilgiye sahip olmak gerekir.

Karşıdan gelen bir hayvanın tehlikeli olup olamayacağına dair değerlendirme yapabilmek için, daha önceden bu hayvana ilişkin (dispozisyonel de olsa) bir ön bilgiye ihtiyaç vardır. Ne olduğunu bilmediğiniz birşeye karşı belirli bir davranış biçimi geliştirmemiz mümkün değildir. En basit bir refleks agent bile nasıl reaksiyon göstereceğine ilişkin dispozisyonel olarak belirli bir bilgiye sahiptir. Bu nedenle, varolabilmek için, mutlaka, kendi içinde belirli bir bilgiyi kayıt altında tutan bir örgüt-bir sistem olmak gerekir. Dışardan gelen informasyonların nasıl değerlendirileceğine-bunların nasıl işleneceğine dair bir ön bilgiye (bilgi temeline) sahip olmadan varolmak düşünülemez. “Öğrenmek” vs. bunlar daha sonraki işler. Hiç ön bilgi olmadan öğrenmek de olmaz zaten! (“Öğrenmek Nedir, Neden Öğreniyoruz, Nasıl Öğreniyoruz” <http://www.aktolga.de/t6.pdf>)

O halde var olmak, bir ön bilgiye sahip olarak doğmak demektir! Daha başka bir deyişle, var olmak demek, belirli bir bilginin kendine özgü bir madde-enerji yoğunluğu (yapı) olarak

gerçekleşmesi demektir. Bunu, her yapı, belirli bir bilginin kendine özgü bir madde-enerji yoğunluğu şeklinde gerçekleşmesidir diyerek de ifade edebiliriz.

Evet, bilgi yapıyla gerçekleşir ve daima yapıyı oluşturan unsurlar-elementler arasındaki ilişkilerle kodlanarak kayıt altında tutulur. Yapı, belirli bir bilginin bir madde-enerji yoğunluğu şeklinde kodlanarak gerçekleşme biçimi iken, bu kodlama işlemi de yapıyı oluşturan elementleri birarada tutan ilişkilerle oluyor. Buradan, bir A-B sistemi olarak gerçekleşen herhangi bir nesnenin-varlığın, A ile B arasındaki ilişkilerle kayıt altında tutulan belirli bir bilginin bir madde-enerji yoğunluğu şeklinde ortaya çıkış-varoluş biçimi olduğu sonucu çıkar.

Ama buradaki “ilişki”, varoluşun (A ve B’nin varlıklarının) ayrılmaz bir parçasıdır; yani A ile B arasındaki ilişki, herbiri “daha önceden”, “birbirlerinden bağımsız-mutlak gerçeklikler olarak” varolan bu iki unsurun, daha sonra, kendi aralarında, onların “esas” varoluş gerçekliğinden bağımsız olarak oluşturdukları ikincil bir faktör değildir! A ve B ile onların arasındaki ilişki bir bütün olup, A-B sistemi de, iki parçadan oluşan madde-enerji yoğunluğunun toplamıdır.

Her durumda, madde-enerjinin her yoğunlaşma biçimi, belirli bir bilgiyi temsil eden bir yapı olarak ortaya çıkıyor. Daha başka bir deyişle, madde-enerjinin yoğunlaşması dediğimiz olay, belirli bir bilginin temsil edilmesi olayıdır. İşte bu anlamdadır ki, bilgiyle madde-enerji bir bütündür. Belirli bir madde-enerjiyle temsil edilmeyen bir bilgi olamayacağı gibi, belirli bir bilgiyi temsil etmeyen-kodlamayan- bir madde-enerji de olamaz. Nasıl ki, madde-enerji devamlı şekil değiştirerek var oluyorsa, bilgi de aynıdır. Bu nedenle, madde-enerji gibi, hiç bir bilgi de mutlak anlamda yok olmaz ve yoktan varolmaz. Buna da bilginin korunumu yasası diyoruz.

(İkinci bölümde „Basit ve Karmaşık Sistemler“ ile „Sistem Merkezi“ konusunu ele alacağız!)